КОДЕКС ЗА ПОВЕДЕНИЕ ВЪВ ВРЪЗКА С ОБРАБОТВАНЕТО НА ЛИЧНИ ДАННИ В СФЕРАТА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

докторант Горан Проданов
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

CODE OF CONDUCT FOR THE PROCESSING OF PERSONAL DATA IN HIGHER EDUCATION

PhD Student, Goran Prodanov
Konstantin Preslavsky University of Shumen

Резюме: Обект на наблюдение и коментар са правната уредба, практическите ползи и необходимостта от разработването и евентуалното присъединяване от страна на администратори и обработващи лични данни в сферата на висшето образование към Кодекс за поведение по смисъла на чл. 40 от ОРЗД. Предложеният текст е част от научно изследване в момент на разработка, свързано с разглежданата проблематика, което е съсредоточено върху разработването на примерен Проект на кодекс за поведение. Целта на изготвянето му е да предизвика дискусия между заинтересованите страни и лица, при необходимост да бъде допълнен и изменен, а впоследствие да бъде внесен за одобрение от надзорния орган.

Ключови думи: Кодекс за поведение, ОРЗД, висше образование, лични данни

Abstract: The research objectives of this study are the legal framework, the practical benefits and the necessity for the development and possible adherence by controllers or processors of personal data in higher education to a Code of Conduct referred to in Article 40 of the GDPR. The study is part of an extended research at the time of development, related to the issues under consideration, which is aimed at developing a draft code. Its purpose is to provoke a discussion between stakeholders and interested parties, to be amended if necessary, and subsequently submitted for approval by the supervisory authority.

Key words: Code of Conduct, GDPR, Higher Education, Personal Data

DOI: <https://doi.org/10.36997/PPDD2021.172>

Въведение

За да осигурят своето хармонично съществуване, цивилизованите общества са възприели подход за формализирането на определени принципи на поведение, свързани с тяхната култура, ценности и идеали, които наричаме закони, наредби и кодекси. Те са започнали да създават кодекси и правила за поведение много рано в своето развитие, като първите белези за това са открити в древна Месопотамия. Най-ранният съществуващ набор от закони е Кодексът на Ур-Наму¹ (наричан също Законник на Ур-Наму), който се смята за един от най-старите писани законници и датира от 2100 г. – 2050 г. пр.н.е. С развитието и усложняването на обществените взаимоотношения съвсем естествено възниква и необходимостта от осъвременяване на възприетите правила и мерки за тяхното регулиране. Така правната теория в древния свят се усъвършенства, като намира израз в няколко сборника от правни текстове – т.нар. кодекси, най-известният от които е Кодексът на Хамурапи. Той представлява набор от 282 закона, издялани върху каменна колона от Вавилонския цар Хамурапи, който завладява и властва над Месопотамия през периода 1792 г. – 1750 г. пр.н.е. Той се състои от икономически разпоредби (цени, тарифи, условия за осъществяване на търговска дейност), семейно право (брак и развод), гражданско право (робство, дълг), наказателно право (нападение, кражба) и т.н. Въпреки че не е първият, това е най-ясно дефинираният и структуриран към онзи момент кодекс, който оказва силно влияние върху законотворчеството и на други общества и култури (von Soden 2000).

Кодексите все още са важен елемент от нашата правна система. Те представляват организационни документи, които имат обект, предмет, цели и обхват и са носители на ценностите на организацията. Кодексите за поведение предоставят насоки относно поведението на членовете на организацията във връзка със специфичен проблем или ситуация. Фокусът на настоящата публикация е насочен към възможността за приемане и присъединяване от страна на висшите училници в България към Кодекс за поведение във връзка с обработването на лични данни в сферата на висшето образование по смисъла на чл. 40 от Общия регламент за защита на личните данни (ОРЗД). Подобен

¹ Ур-Наму е шумерски цар, основател на Третата династия на Ур, управлявала в земите на южна Месопотамия през периода 2119 г. – 2004 г. пр.н.е.

документ би имал значителни ползи за цялата академична общност – както за ръководния и административен състав на висшите училища, така и за ползвателите на образователни услуги в качеството им на субекти на данни.

Изложение

От 25 май 2018 г. във всички държави – членки на Европейския съюз започва прякото прилагане на Регламент (ЕС) 2016/679 на Европейския парламент и на съвета от 27 април 2016 година относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни (Общ регламент относно защитата на данните), който задължава всички организации, обработващи лични данни, да приведат дейността си в съответствие с новите нормативни изисквания. С цел осъществяване на основната и спомагателните си дейности и в процеса на предоставяне на образователни услуги на обществеността, висшите училища също събират, съхраняват и обработват лични данни. По този начин, в качеството си на администратори на лични данни, те попадат в обхвата на регулацията и следва да осигурят подходящи нива на защита на данните чрез прилагането на адекватни технически и организационни мерки, възприемайки подход, основан на риска. При вземането на решения в този процес те трябва да отчитат фактори като: технологична обезпеченост; разходи за въвеждане на нови технологии; естество, обхват, контекст и цели на дейностите по обработване на лични данни; опасността от възникване на различни по вероятност и тежест рискове за правата и свободите на субектите на данни и т.н. В резултат на регулацията висшите училища носят отговорност за самооценка и самоопределяне на необходимото ниво на защита на личните данни, като за целта те трябва да отчетат характерните особености на упражняваната от тях дейност.

Настоящата публикация е част от научно изследване (дисертационен труд) в момент на разработка, в което се разглежда възможността за приемане на такъв кодекс, а в практическата си част е изготвено под формата на Проект на кодекс за поведение в сферата на висшето образование, какъвто е предвиден в чл. 40 от ОРЗД. Съгласно критериите и процедурите по одобряване, изменение или допълнение на кодекси за поведение, публикувани на институционалния сайт на Комисията за защита на личните данни (КЗЛД), Кодексът

за поведение е „доброволен инструмент, който има за цел да улесни ефективното прилагане на регламента, както и да спомогне за доказването на факта на спазване на нормативните изисквания в съответствие с принципа на отчетност, като се отчитат особеностите на обработването на данни в определени сектори или професии“. В същия документ се обръща специално внимание и на обстоятелството, че „Кодексът за поведение има добавена стойност само тогава, когато е изготвен специално за конкретен сектор или бранш, отразява неговите особености и съществуващите практики при обработването на лични данни...“ (КЗЛД 2018). Към този момент подобен документ в сферата на висшето образование не е изготвен, което мотивира изследователския интерес в тази посока. Той би имал значителни ползи за цялата академична общност в България и ще послужи не само като набор от вътрешни правила и насоки, но и като външно проявление на споделяните от висшите училища ценности и ангажименти. Преди всичко той би повишил доверието от страна на субектите на данни (студенти, докторанти, специализанти, преподаватели, служители и контрагенти) във връзка с адекватното прилагане на регламента. Също така би осигурил по-голяма степен на правна сигурност, а евентуалното му одобрение от страна на надзорния орган би спомогнало за установяване на единен стандарт в рамките на висшите училища, подобряване на хармонизацията и постигане на съответствие с действащите нормативни изисквания на европейското и националното законодателство в областта на личните данни.

Предмет на Кодекса за поведение следва да бъдат специфичните изисквания и практики в прилагането на Общия регламент относно защитата на данните и на Закона за защита на личните данни в рамките на висшите училища на територията на Република България.

Стремежът е приемането на Кодекс за поведение в сферата на висшето образование да допринесе за постигане на следните основни цели:

- Да предостави на потребителите на образователни услуги инструмент за оценка на нивото на защита на личните данни във висшите училища в страната.
- Да предостави на висшите училища, независимо от тяхната големина или профил, методологически насоки за оценка и постигане на съответствие с европейското и националното законодателство в областта на личните данни.

- Да предостави на висшите училища структуриран механизъм за демонстриране на прозрачност пред надзорните органи и всички други заинтересовани лица в сферата на висшето образование.

За да се очертае обхватът на Кодекса за поведение, е необходимо да се изясни ролята на висшите училища в процеса на събиране, обработване и съхраняване на лични данни, както и тяхното взаимоотношение със субектите на данни. Общият регламент относно защитата на данните прави разлика между *администратор на данни* (страната, която определя целите и средствата за обработване на личните данни) и *обработващ данни* (страна, която обработва лични данни от името на администратора). Същевременно е необходимо да се отчете и възможността за съществуване на по-комплексни ситуации, при които висшите училища възлагат определени дейности по обработване на обработващ данни (услуги от Служба по трудова медицина, обслужване и поддръжка на различни софтуерни приложения, чиито бази данни са достъпни за обработващия данни и т.н.). В определени ситуации самите те биха могли да бъдат в качеството си на обработващи или съвместни администратори (например при партньорства с други университети при изпълнението на различни програми и проекти).

Ролята на висшите училища в процеса на събиране, обработване и съхраняване на лични данни следва да се разглежда в контекста на осъществяваните от тях дейности. Изпълнението им е необходимо за нормалното протичане на учебния процес и те могат условно да бъдат категоризирани като основни и спомагателни. Основните дейности са предимно свързани с основните структурни звена (факултети) на съответното висше училище и обхващат учебно-преподавателската, научноизследователската, художественотворческата дейност и т. н. Спомагателните дейности се извършват от административните и обслужващите звена (отдели и центрове) и към тях могат да бъдат отнесени административно-стопанската дейност, финансово-счетоводната дейност, библиотечната и издателската дейност, управлението на човешките ресурси, охраната и видеонаблюдението и т.н.

Дефинирането на ролята на висшите училища в контекста на осъществяваните от тях дейности позволява по-лесното идентифициране на изискванията на приложимото законодателство в областта на личните данни и изясняване на отговорностите по отношение на тяхното прилагане. Един от основните стремежи е чрез изготвянето

на Кодекс за поведение да бъдат адресирани тези изисквания, като същевременно самият той следва да бъде периодично преразглеждан и при необходимост – актуализиран, отразявайки настъпилите промени в европейското и националното законодателство. В частност това включва Общия регламент относно защитата на данните и Закона за защита на личните данни в Република България. В него също следва да бъдат описани възможните регистри и съдържащите се в тях категории лични данни, както и целите, сроковете и правните основания за обработването им. Той трябва да съдържа общи критерии и механизми за извършване на оценка на риска и оценка на въздействието върху защитата на данните (ОВЗД), възможни технически и организационни мерки за защита, както и условията за тяхното прилагане. В него следва да фигурират и основните процедури и механизми за работа с личните данни, като се приложат образци на документи, които биха улеснили работата на висшите училища в процеса на тяхното администриране.

Подобен документ може условно да бъде разделен на два основни компонента. Първият компонент е практическият, който може да бъде разгледан като своеобразен технически стандарт, включващ набор от методологически насоки, мерки и процедури, които трябва да бъдат внедрени от присъединилите се към Кодекса за поведение висши училища, за да могат да постигнат съответствие с изискванията на ОРЗД. Вторият компонент е управленската структура, в която е описана дейността на акредитирания орган по наблюдение за спазването на Кодекса за поведение, критериите за присъединяване към него, описание на механизмите за присъединяване, прекратяване и временно спиране на присъединяването към кодекса, както и механизмите за извършване на задължително наблюдение за спазване на неговите разпоредби от висшите училища, които приемат да го прилагат.

Специфично ограничение за публичния сектор е забраната за определяне на акредитиран орган по наблюдение за спазването на съответния Кодекс за поведение. Освен това към момента съществуват и други правни ограничения по отношение на акредитирания орган по наблюдение, на които следва да се обърне внимание. Наличието на наблюдаващ орган по смисъла на чл. 41 от ОРЗД е задължително условие за окончателното одобряване на Кодекс за поведение, а правомощието да акредитира такъв орган има КЗЛД. В същото време, по

силата на чл. 41, пар. 3 от ОРЗД, проектокритериите за акредитацията му следва да бъдат одобрени от Европейския комитет по защита на данните (ЕКЗД) в съответствие с механизма за съгласуваност. Поради тази причина към настоящия момент съществува обективна пречка за формално одобряване на кодекси за поведение от страна на КЗЛД. Въпреки това, отчитайки значителния обществен интерес към този доброволен, но изключително полезен инструмент за практическото прилагане на ОРЗД, в свое становище от 22.02.2019 г. надзорният орган възприема принципен подход към представените за одобрение проекти на кодекси за поведение. Позицията на Комисията е, че „с цел придаване на положителна динамика на процеса при пълно зачитане на актуалната нормативна рамка [...] единствената възможност да се продължи работата по проектите на кодекси за поведение е КЗЛД да вземе отношение само по съдържанието на съответния кодекс, на основата на нормативните изисквания в чл. 40 от Регламент (ЕС) 2016/679 и критериите на КЗЛД, при отчитане и на Насоките на ЕКЗД, без да прави оценка на този етап на предложения наблюдаващ орган“ (КЗЛД 2019). Поради тази причина е разумно към настоящия момент фокусът да бъде съсредоточен върху методологическите насоки без да се засягат функциите и структурата на наблюдаващия орган.

Заклучение

Кодексът за поведение във връзка с обработването на лични данни в сферата на висшето образование е необходим и изключително полезен инструмент. Той би позволил на ръководния и административния състав, както и на длъжностните лица по защита на данните, своевременното идентифициране на присъщите за висшите училища рискове, както и предприемането на подходящи действия за тяхното ограничаване. Съдържащите се в него предварително установени критерии, процедури и правила биха утвърдили единен стандарт при работа с личните данни и биха послужили като ориентир при вземането на ръководни решения в този процес. Също така той би осигурил високо ниво на защита на личните данни на студенти, преподаватели и служители, ангажирани в сферата на висшето образование в качеството им на субекти на данни.

Въпреки че Кодексът за поведение може да бъде важна стъпка

към удовлетворяване на изискванията на европейското и националното законодателство в областта на личните данни, той не е цялостно решение сам по себе си. Ефективното му прилагане трябва да се извършва последователно, изисква процес на запознаване с неговите принципи, а самият той трябва непрекъснато да бъде преразглеждан и усъвършенстван. Стремежът е изготвянето на Проект на Кодекс за поведение да послужи като основа за инициирането на дискусия между заинтересованите страни и лица, при необходимост да бъде допълнен и изменен, а впоследствие да бъде внесен за одобрение от надзорния орган.

Използвана литература

Закон за защита на личните данни (ЗЗЛД). // ДВ, №.1, 2002, (<https://lex.bg/laws/ldoc/2135426048>, 18.09.2021).

Комисия за защита на личните данни (КЗЛД). Критерии и процедури по одобряване, изменение или допълнение на Кодекси за поведение, (<https://www.cdpd.bg/?p=element&aid=1167>, 22.09. 2021).

Комисия за защита на личните данни (КЗЛД). Становище на Комисията за защита на личните данни рег. № НДМСПО-17-723/2018 г., гр. София, 22.02.2019 г., (<https://www.cdpd.bg/index.php?p=element&aid=1192>, 20.09.2021).

Регламент (ЕС) 2016/679 на Европейския парламент и на Съвета от 27 април 2016 година относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (Общ регламент относно защитата на данните), (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A02016R0679-20160504&qid=1532348683434>, 18.09.2021).

von Soden, W. History of Mesopotamia, (<https://www.britannica.com/place/Mesopotamia-historical-region-Asia>, 18.09.2021).

За контакти: докторант Горан Проданов
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“
e-mail: g.prodanov@shu.bg